

กลวิธีและบทบาทของเยาวชนกับการจัดการปัญหาดิจิทัลในครอบครัว:
การวิเคราะห์เอกสารบันทึกสะท้อนความคิด*
YOUTH STRATEGIES AND ROLES IN MANAGING FAMILY DIGITAL
CHALLENGES: A REFLECTIVE JOURNAL ANALYSIS

ฐิตินันท์ ฝืนนิล, ปลายฟ้า นามไพร

Titinan Pewnil, Playfa Namprai

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Humanities, Ramkhamhaeng University

Corresponding Author E-mail: titinan@rmail.ru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาประสบการณ์ของเยาวชนที่มีต่อปัญหาดิจิทัลในครอบครัว 2. วิเคราะห์กลวิธีที่เยาวชนใช้ในการจัดการปัญหาดังกล่าว และ 3. อธิบายบทบาทของเยาวชนที่มีต่อสมาชิกในครอบครัวด้านเทคโนโลยีดิจิทัล การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบย้อนหลัง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารจากบันทึกสะท้อนความคิดของนักศึกษา จำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้แนวทางอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาดิจิทัลในครอบครัวสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ 1.1 มิติความสัมพันธ์และการสื่อสาร ซึ่งครอบคลุมการขาดการสื่อสาร ความห่างเหิน ความขัดแย้งเรื่องความเป็นส่วนตัว พฤติกรรมติดเทคโนโลยี และการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน 1.2 มิติความรู้และทักษะดิจิทัล ได้แก่ ช่องว่างทักษะดิจิทัลระหว่างรุ่น และการเผยแพร่หรือเชื่อข้อมูลที่มิได้รับการตรวจสอบ และ 1.3 มิติความปลอดภัยและความเสี่ยง อันประกอบด้วยภัยออนไลน์และการถูกหลอกลวง 2. กลวิธีของเยาวชนในการจัดการปัญหาจำแนกได้เป็น 3 แนวทาง คือ การสร้างความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม และการตั้งกฎและข้อตกลงร่วมกัน 3. เยาวชนมีบทบาทสำคัญต่อครอบครัว 4 ประการ ได้แก่ ผู้สอนและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี ผู้คัดกรองข้อมูลและเฝ้าระวังความปลอดภัย ผู้ทำธุรกรรมแทนและผู้เชื่อมโยงและแบ่งปันข้อมูล ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนไม่ได้เป็นเพียง

* Received February 10, 2026; Revised February 21, 2026; Accepted February 24, 2026

ผู้ใช้เทคโนโลยี แต่เป็นผู้กระทำการดิจิทัลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการและดูแลพื้นที่ดิจิทัลภายในครอบครัว

คำสำคัญ: บทบาทเยาวชน; ผู้กระทำการดิจิทัล; ช่องว่างดิจิทัล; ช่องว่างระหว่างรุ่น; การสื่อสารในครอบครัว

Abstract

This retrospective qualitative research analyzes experiences with digital issues of young people in families; exploring strategies used to manage them; and the support by youths of family members in employing digital technology. Data were gathered from reflective writing by 40 undergraduates and analyzed through document analysis using an inductive content analysis approach.

Results indicate that family digital issues were identified across three main themes: 1. relationships and communication, including miscommunication and emotional distance, privacy and control conflicts, technology addiction, and misunderstandings due to digital technology use; 2. digital knowledge and skills, particularly intergenerational competence gaps and transmitting and accepting unverified information; and 3. risk and safety, encompassing online threats and digital fraud. Youth strategies to manage these problems are grouped into three approaches: fostering understanding and knowledge transmission; modifying behavior and environments; and establishing shared rules and agreements. Additionally, four key youth roles emerge: technology instructor; information gatekeeper and safety monitor; proxy digital service user; and information connector. These findings underscore that young people are not only technology consumers, but also digital agents who are key managers and sustainers of the digital lives of families.

Keywords: Youth Roles; Digital Agency; Digital Divide; Intergenerational Gap; Family Communication

บทนำ

เทคโนโลยีดิจิทัลแทรกซึมอยู่ในทุกมิติของชีวิตครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับเยาวชนจึงถูกหล่อหลอมใหม่ และเนื่องจากช่องว่างทักษะดิจิทัลระหว่างรุ่นส่งผลให้พฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวแต่ละช่วงวัยเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะ

ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว (Anisti et al., 2023; ภัทรพรณ ทำดี, 2564) ในบริบทครอบครัวไทย พบว่าเยาวชนส่วนใหญ่ประเมินตนเองว่ามีทักษะดิจิทัลสูงสุดในครอบครัว ในขณะที่ผู้ปกครองที่มีอายุมากกว่า 40 ปี มีความมั่นใจต่ำในการใช้เทคโนโลยีใหม่ ผู้ปกครองจึงเลือกใช้การจำกัดควบคุมเยาวชนมากกว่าการมีส่วนร่วมหรือการใช้งานทางดิจิทัลร่วมกัน (Siwaphomchai, 2020) จากปัญหาความแตกต่างด้านทักษะดิจิทัล ทำให้เยาวชนและผู้ปกครองต้องอาศัยการเจรจาต่อรองร่วมกันระหว่างครอบครัวมากขึ้น (Humphry et al., 2025)

ช่องว่างทักษะดิจิทัลระหว่างรุ่นดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดช่องว่างทางดิจิทัล (digital divide) ซึ่งเป็นทั้งความแตกต่างของการเข้าถึงอุปกรณ์และการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ทักษะและคุณภาพในการใช้งาน และความแตกต่างของผลลัพธ์ที่มาจากการใช้เทคโนโลยี นับว่าเป็นข้อท้าทายที่ครอบครัวต้องปรับตัวพัฒนาทักษะและรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น (ฐานิตา บุญวรรณ และคณะ, 2565) ผลกระทบจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลยังก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาวะทางดิจิทัล (digital well-being) ในครอบครัว ทั้งพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีมากเกินไปจนส่งผลต่อความสัมพันธ์ ความกลัวการพลาดข่าวสารบนโลกออนไลน์ (FOMO) รวมถึงความเสี่ยงจากการหลอกลวงและภัยออนไลน์รูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะกรณีที่ผู้ปกครองหลงเชื่อและส่งต่อข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หรือตกเป็นเหยื่อภัยออนไลน์ (ภัทรพรณ ทำดี, 2564)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวไม่ได้ดำเนินไปในลักษณะทิศทางเดียวจากพ่อแม่สู่ลูกอีกต่อไป แต่ยังมีกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up Technology Transmission) คือ ลูกทำหน้าที่สอนพ่อแม่ ในขณะที่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมแบบดั้งเดิมดำเนินจากพ่อแม่สู่ลูก (Top-Down) แต่ในมิติดิจิทัล ทิศทางกลับกัน เยาวชนซึ่งเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีกลับเป็นผู้ถ่ายทอดทักษะและความรู้ด้านดิจิทัลไปยังผู้ปกครอง (Correa, 2014; Perez et al., 2019) โดยการขัดเกลาทางสังคมแบบย้อนกลับนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องเทคโนโลยี แต่ยังส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ วิถีชีวิต และรูปแบบการสื่อสารของคนรุ่นพ่อแม่ด้วย (Tang et al., 2024) ในบริบทสังคมไทย เยาวชนไทยในฐานะชาวดิจิทัลมองว่า ตนเองต้องรับภาระเป็นผู้สอนการใช้งานให้ผู้ใหญ่ในบ้าน (ภัทรพรณ ทำดี, 2564) เยาวชนไทยมีบทบาทเป็น “นายหน้าเทคโนโลยี” (Technology Broker) ในครอบครัว โดยเป็นตัวกลางที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงและใช้สื่อดิจิทัลของผู้ปกครอง มากกว่าการสอนทักษะเพียงอย่างเดียว รวมถึงการเป็นผู้แปลความ คัดกรอง และจัดการเทคโนโลยีแทนสมาชิกในครอบครัวที่มีทักษะน้อยกว่าด้วย (Siwaphomchai, 2021)

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่ยังคงมองบทบาทของเยาวชนเพียงในฐานะผู้สอนเทคโนโลยีให้พ่อแม่เท่านั้น โดยยังไม่ได้ให้ความสนใจเพียงพอต่อบทบาทอื่น

ที่เยาวชนกระทำในพื้นที่ดิจิทัลของครอบครัว และความยั่งยืนทางดิจิทัลของครอบครัวต้องอาศัยการปรับตัว การเรียนรู้และใช้พื้นที่ร่วมกัน และการถ่ายทอดซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกต่างวัย (ฐานิดา บุญวรรณ และคณะ, 2565; ณัฐพงศ์ แยมเจริญ และคณะ, 2566) ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งเสนอมุมมองใหม่ต่อบทบาทของเยาวชนในฐานะผู้กระทำการทางดิจิทัล (Digital Agency) ในครอบครัว กล่าวคือ เยาวชนไม่ได้เป็นเพียงผู้ใช้หรือผู้สอนเทคโนโลยี แต่ยังมีบทบาทที่หลากหลายในการจัดการและดูแลพื้นที่ดิจิทัลภายในครอบครัว โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีศึกษาผ่านการวิเคราะห์เอกสารบันทึกสะท้อนความคิดของนักศึกษา ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้ทราบถึงประสบการณ์ของเยาวชนในฐานะผู้กระทำการทางดิจิทัลในครอบครัวโดยตรง และช่วยให้เข้าใจความซับซ้อนของปรากฏการณ์ได้มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์ของเยาวชนที่มีต่อปัญหาดิจิทัลในครอบครัว
2. เพื่อศึกษากลวิธีที่เยาวชนใช้ในการจัดการปัญหาดิจิทัลในครอบครัว
3. เพื่ออธิบายบทบาทของเยาวชนต่อสมาชิกครอบครัวด้านเทคโนโลยีดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพย้อนหลัง (Retrospective Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารจากบันทึกสะท้อนความคิดของนักศึกษา ซึ่งเหมาะสมกับการศึกษาการเล่าเรื่องและการสะท้อนความคิดของผู้เรียนที่เขียนไว้เป็นแหล่งข้อมูลหลัก (Alam et al., 2025)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้คือเอกสารบันทึกสะท้อนความคิด (Reflective Journal) ของนักศึกษาที่เขียนไว้ในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2565 มหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกเอกสารคือ เอกสารมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในบริบทครอบครัว และผู้เขียนให้ความยินยอมให้นำข้อมูลไปใช้ในการวิจัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีเอกสารที่สามารถนำมาวิเคราะห์จำนวน 40 ฉบับ จากนักศึกษา 40 คน (เพศหญิง 28 คน และเพศชาย 12 คน) เป็นนักศึกษาปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 อายุระหว่าง 18-19 ปี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารบันทึกสะท้อนความคิดที่นักศึกษาเขียนไว้ตามที่ได้รับมอบหมายจากรายวิชา ซึ่งออกแบบเป็นคำถามแบบปลายเปิดที่กระตุ้นให้นักศึกษาเล่าประสบการณ์และไตร่ตรอง

เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในครอบครัว 3 คำถามหลัก คือ 1. “ปัญหาและความท้าทายอะไรบ้างที่คุณพบในครอบครัวจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โปรดอธิบายพร้อมยกตัวอย่างเฉพาะเจาะจง” 2. “คุณจัดการกับปัญหาเหล่านั้นอย่างไร มีกลยุทธ์หรือวิธีการป้องกันอย่างไร” และ 3. “คุณมีบทบาทอย่างไรในการช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล” โดยนักศึกษามีอิสระในการเล่าเรื่องตามประสบการณ์จริง เขียนบันทึกเป็นภาษาไทยในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ความยาวประมาณ 300-800 คำ ตามที่ต้องการถ่ายทอด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังจากสิ้นสุดภาคการศึกษาและการประเมินผลการเรียนแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อขอความยินยอมในการนำเอกสารบันทึกสะท้อนความคิดมาใช้ในการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการใช้ข้อมูล การรักษาความลับ ข้อมูลที่ได้รับทั้งหมดถูกเก็บรักษาเป็นความลับและใช้เฉพาะในงานวิจัยนี้เท่านั้น โดยเอกสารแต่ละฉบับได้รับการกำหนดรหัส (ID1-ID40) เพื่อปกปิดตัวตนตลอดกระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอผล ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงหลักจริยธรรมการวิจัยในการใช้ข้อมูล ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยมาจากกิจกรรมสะท้อนความคิด (reflective activity) ในการเรียนการสอนรายวิชา ซึ่งผู้วิจัยเป็นอาจารย์ผู้สอน โดยก่อนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้แจ้งนักศึกษาว่าบันทึกสะท้อนความคิดอาจถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย การตอบเป็นไปโดยสมัครใจ ไม่มีผลต่อคะแนนหรือการประเมินผลรายวิชา ทั้งนี้ บันทึกสะท้อนความคิดทั้งหมดใช้รหัสแทนชื่อจริง ไม่แสดงข้อมูลส่วนบุคคลที่สามารถระบุตัวตนได้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยใช้แนวทางแบบอุปนัย (Inductive Approach) เพื่อกำหนดประเด็นหมวดหมู่ตามธรรมชาติข้อมูล เพื่อสำรวจและทำความเข้าใจประสบการณ์ดิจิทัลในครอบครัวจากมุมมองของเยาวชนไทย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ยังมีการศึกษาในบริบทไทยไม่มากนัก ผู้วิจัยอ่านบันทึกสะท้อนความคิดซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูล สกัดหน่วยความหมายจากข้อมูลดิบ จากนั้นจึงดำเนินการให้รหัส (Coding) โดยระบุประเด็นสำคัญ คำสำคัญในข้อมูล ตีความความหมาย และจัดกลุ่มรหัสที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเป็นหมวดหมู่ย่อย ก่อนสังเคราะห์เป็นประเด็นหลัก ตรวจสอบความเชื่อมโยงแนวคิดและตั้งชื่อหมวดหมู่ให้มีความหมายทางวิชาการ การตรวจสอบความน่าเชื่อถือใช้การพิจารณาาร่วมของนักวิจัยในทีม และการนำเสนอผลการวิจัยใช้การอ้างอิงข้อความต้นฉบับ พร้อมระบุรหัสผู้ให้ข้อมูลกำกับ

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เอกสารบันทึกสะท้อนความคิดของนักศึกษา 40 คน ผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการวิจัยใน 3 ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ประสบการณ์ของเยาวชนที่มีต่อปัญหาดิจิทัลในครอบครัว

จากการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ 1. มิติความสัมพันธ์และการสื่อสาร 2. มิติความรู้และทักษะดิจิทัล และ 3. มิติความปลอดภัยและความเสี่ยง โดยแต่ละมิติสะท้อนให้เห็นถึงความตึงเครียดและการเปลี่ยนแปลงของพลวัตครอบครัวในยุคดิจิทัล

ในมิติความสัมพันธ์และการสื่อสาร ปัญหาที่เด่นชัดที่สุดคือการขาดการสื่อสารและความห่างเหินในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันแต่ต่างคนต่างใช้เทคโนโลยีของตนเอง จนขาดการโต้ตอบที่แท้จริง นักศึกษาใช้คำว่า “สังคมก้มหน้า ทุกคนพูดคุยกันน้อยลง ใช้เวลาอยู่กับโทรศัพท์ของตัวเองมากขึ้น” [ID25] เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว แม้แต่ช่วงเวลาที่เหมาะเป็นพื้นที่สำหรับการพูดคุย เช่น มื้ออาหารก็กลายเป็นช่วงเวลาที่ “ทุกคนมักจะหยิบมือถือขึ้นมาเล่นในเวลากินข้าว ไม่มีการพูดคุยกัน จึงทำให้ไม่ค่อยมีเวลาร่วมกัน” [ID19] ที่น่าสนใจคือปัญหานี้ไม่ได้เกิดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เกิดขึ้นพร้อมกันทั้งครอบครัว แม้กิจกรรมอย่างการนั่งดูซีรีส์ร่วมกันจะดูเหมือนเป็นเวลาครอบครัว แต่ในทางปฏิบัติกลับทำให้การใช้เวลาร่วมกันและการพูดคุยน้อยลง เพราะแต่ละคนเลือกติดตามเนื้อหาของตนเองผ่านอุปกรณ์ส่วนบุคคล

จากความห่างเหินกันภายในครอบครัวไม่เพียงส่งผลต่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่ยังสร้างปัญหาการสื่อสารผิดพลาดจากการใช้เทคโนโลยีด้วย เมื่อครอบครัวพึ่งพาเทคโนโลยีในการประสานงาน ดังเช่นที่นักศึกษาคนหนึ่งเล่าว่า “ในครอบครัวเคยมีเรื่องทะเลาะกันเพราะสื่อสารไม่ตรงกัน เรื่องคือ พ่อไปอยู่ร้านกาแฟที่สยาม แต่แม่ไปร้านสาขาสามย่าน เพราะปักหมุดจีพีเอสผิด” [ID38] สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีสามารถสร้างปัญหาใหม่จากการไม่สื่อสารกันโดยตรง ซึ่งความห่างเหินนี้ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อเกิดความขัดแย้งในการต่อรองพื้นที่ส่วนตัวในโลกดิจิทัล ความตึงเครียดนี้ปรากฏในสองลักษณะ รูปแบบแรกคือการถูกควบคุมเนื้อหาที่โพสต์ นักศึกษาเล่าประสบการณ์ว่า “เคยโดนพ่อดุเพราะว่าชอบลงรูปภาพในเฟซบุ๊ก บางทีอาจจะโดนบ่นเรื่องการแต่งตัวด้วย” [ID9] หรือถูกตำหนิว่าไม่ควรลงภาพโอ้อวด เมื่อโพสต์เกี่ยวกับร้านอาหารหรูหรือสินค้าแบรนด์เนม ในขณะที่นักศึกษาบางคนเล่าว่า “พ่อชอบโพสต์รูปเราที่เราไม่ชอบลงเฟซบุ๊กโดยไม่บอกหรือขอเราก่อน” [ID23] สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนทั้งสองรุ่นต่างต้องการควบคุมภาพลักษณ์ในโลกออนไลน์

รูปแบบที่สอง คือ การติดตามความเคลื่อนไหวที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ เมื่อผู้ปกครองติดตามการเคลื่อนไหวในกิจกรรมออนไลน์ต่าง ๆ ของนักศึกษา โลกดิจิทัลจึงกลายเป็นพื้นที่ที่ทั้งเชื่อมโยงและสร้างความตึงเครียดระหว่างรุ่นไปพร้อมกัน ในบางครอบครัว ความตึงเครียดนี้ยังแสดงออกผ่านพฤติกรรมติดเทคโนโลยี โดยเฉพาะในพี่น้องวัยรุ่นใกล้เคียงกันได้เล่าประสบการณ์ปัญหาในครอบครัวว่า “น้องติดโทรศัพท์และคอมพิวเตอร์จนไม่ยอมออกมากินข้าวเป็นวัน และไม่ยอมออกมาเจอหน้าพูดคุยกับคนในครอบครัว” [ID8] ซึ่งนับว่าเป็นการถอนตัวออกจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในครอบครัวที่คนรุ่นใหม่เลือกใช้วิธีการดังกล่าว

ปัญหาด้านความรู้และทักษะดิจิทัล พบว่าช่องว่างด้านความสามารถระหว่างรุ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลของอำนาจและความรู้ในครอบครัว ประการแรกคือผู้ปกครองขาดทักษะและความมั่นใจในการใช้งาน ดังเช่นที่นักศึกษาระบุว่า “แม่ไม่กล้าทำธุรกรรมผ่านแอปฯ ธนาคาร แม่กลัวกดอะไรผิด” [ID26] หรือกรณีผู้ปกครองมีพฤติกรรมเสี่ยงอันตราย เช่น “พ่อชอบกดลิงก์ที่แปลกให้อีเมลคนอื่นง่าย ๆ ชอบพิมพ์พาสเวิร์ด mobile banking โขวคนอื่น” [ID18] ช่องว่างนี้ไม่เพียงทำให้ผู้ปกครองเปราะบางต่อภัยออนไลน์ นอกจากนี้ ยังมีลักษณะของผู้ปกครองที่เข้าใจผิดเกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีของลูก โดยเฉพาะในช่วงเรียนออนไลน์ ดังประสบการณ์นักศึกษาที่ระบุว่า “บ้านมักจะไม่เข้าใจว่าเราเปิดไอแพดคือเราเรียนอยู่ เขามักจะคิดว่าเราเล่นเกมหรือกำลังว่างอยู่ แล้วก็บ่นเรว่าวัน ๆ ไม่ทำอะไรเลยอยู่แต่กับไอแพด” [ID24] ความเข้าใจผิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการที่ผู้ปกครองขาดความเข้าใจบริบทการใช้เทคโนโลยีของลูกในยุคปัจจุบัน

ช่องว่างทักษะดิจิทัลดังกล่าวยังเชื่อมโยงโดยตรงกับปัญหาความปลอดภัยและความเสี่ยงทางดิจิทัล โดยเฉพาะพฤติกรรมการเผยแพร่และเชื่อข้อมูลที่มิได้รับการตรวจสอบ เช่น “ชอบแชร์ fake news มา แล้วก็เชื่อทุกอย่าง” [ID14] หรือ “เสพข่าวที่ส่งต่อกันมาผ่านทางไลน์ ทางเฟซบุ๊ก และเชื่อกันโดยไม่มีสาเหตุหรือแหล่งข่าวที่ชัดเจน” [ID21] ปัญหานี้ไม่เพียงส่งผลต่อความเข้าใจที่ผิดพลาด แต่ยังกระทบต่อสุขภาพจิตและการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน เช่น กรณีการแพร่ระบาดโควิด-19 นักศึกษาเล่าว่า “แม่เสพข่าวจากอินเทอร์เน็ตแบบเยอะเกินไปจนทำให้หมกมุ่นแล้วมากังวล มาบ่นกับฉันตอนโควิดทำให้ไม่ได้ออกจากบ้านเลย” [ID7] ทั้งนี้ พบประเด็นที่น่าสนใจคือเมื่อเยาวชนพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว พวกเขากลับถูกทำทนายด้วยคำถามว่า “เรารู้ได้ไง เรายังเด็กจะรู้ดีกว่าข่าวในนี้ได้ไง” [ID24] สิ่งนี้แสดงถึงความตึงเครียดระหว่างอำนาจของผู้ใหญ่กับความรู้ด้านดิจิทัลของเยาวชนอย่างชัดเจน

จากปัญหาการขาดทักษะในการประเมินข้อมูล นักศึกษาจึงมองว่าผู้ปกครองตนเองมีความเปราะบางต่อภัยออนไลน์และการถูกหลอกลวงในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่

“การคลิกลิงค์เข้าไป แล้วก็ลอกเอาข้อมูลส่วนตัว” [ID10] หรือการเผชิญกับภัยของ “แก๊งคอลเซ็นเตอร์หลอกหลวง” [ID28] กรณีหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่าง ขาดทักษะกับความเสี่ยงซึ่งนักศึกษาเล่าว่า “พ่อเคยถูกหลอกเงินจากคนที่ปลอมแปลงรูป Profile...เข้ามาหลอกหลวงคล้าย ๆ คอลเซ็นเตอร์...จนเสียเงินไปหลายบาท” [ID36] ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัญหาไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ยังสัมพันธ์ กับระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลในโลก ดิจิทัล เมื่อผู้ปกครองมีข้อจำกัดด้านทักษะเชิงเทคนิคและความรู้สารสนเทศ อีกทั้ง ไม่เปิดรับคำแนะนำจากเยาวชน ก็อาจจะทำให้มีความเสี่ยงต่อภัยออนไลน์มากขึ้น

2. กลวิธีที่เยาวชนใช้ในการจัดการปัญหาดิจิทัลในครอบครัว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักศึกษามีกลวิธีในการจัดการปัญหาดิจิทัลที่เกิดขึ้น ภายในครอบครัว พยายามในการสร้างสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับการรักษา ความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยกลวิธีเหล่านี้สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 แนวทางหลัก ได้แก่ 1. การสร้างความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ 2. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและ สภาพแวดล้อม และ 3. การตั้งกฎและข้อตกลงร่วมกัน

ในแนวทางการสร้างความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ นักศึกษาพยายาม “อธิบาย ถึงเหตุผลว่าที่ต้องใช้โทรศัพท์ เพราะต้องเรียนออนไลน์และต้องหาความรู้ในอินเทอร์เน็ต ไม่ใช่ติดเล่น” [ID17] หรือ “อธิบายในเรื่องความปลอดภัยแอปฯ ให้แม่สบายใจ ทั้งในเรื่อง นโยบายรักษาข้อมูลผู้ใช้แอปฯ หรือวิธีเก็บหลักฐานการโอน” [ID26] กลวิธีนี้ไม่เพียง แก่ปัญหาความเข้าใจผิด แต่ยังพยายามสร้างความไว้วางใจระหว่างรุ่น และยังสามารถเลือก การเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารด้วย เช่น “แก้ปัญหาโดยการโทรคุยกันแทนการพิมพ์ ไม่ก็มา คุยกันแบบเจอตัวเลย” [ID37] เพื่อลดความเข้าใจผิดที่อาจเกิดจากการสื่อสารผ่านข้อความ

สำหรับกลวิธีการให้ความรู้และเตือนภัย เป็นการยกระดับจากการอธิบายไปสู่ การให้การศึกษารูปแบบเป็นระบบ นักศึกษาบางคนเลือกวิธีการ “ส่งข่าวที่มีความน่าเชื่อถือ มากกว่า หรือส่งเหตุผลรองรับ” [ID5] หรือ “คุยกับผู้ปกครองตรง ๆ ว่าข้อมูลใดจริง ข้อมูล ใดเท็จ และเตือนไม่ให้เชื่อแหล่งข่าวที่ส่งต่อ ๆ กันมา” [ID21] ขณะที่บางคนให้แนวทาง ที่เป็นรูปธรรมมาก เช่น “ดาวน์โหลด App Whoscall ลงในโทรศัพท์ของผู้ปกครอง บล็อก sms และเบอร์โทรนั้น...ตรวจสอบบัญชี ผ่านเว็บ blacklist ว่าเคยมีประวัติ การโกงไหม” [ID28] สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงการกลับกันของบทบาทระหว่างรุ่น ที่เยาวชน กลายเป็นผู้ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง นักศึกษาบางคนสะท้อนถึงความยากลำบากในการ สื่อสารกับผู้ปกครอง โดยเลือกใช้กลวิธีเจ็บมากกว่าการโต้แย้งดังคำกล่าว “ขอเลือก จะเจ็บไม่ค่อยเจ็บกับเขา (ผู้ปกครอง) แล้วเพราะเจ็บไปก็ไม่ชนะ” [ID24] ซึ่งสะท้อน ให้เห็นว่า กลวิธีดังกล่าวไม่ได้ผลเสมอไป เมื่อต้องเผชิญกับความตึงเครียดด้านอำนาจระหว่างรุ่น

เมื่อการสื่อสารและให้ความรู้ไม่เพียงพอ นักศึกษาจะหันมาใช้แนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม โดยการสร้างกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว เป็นความพยายามในการลดการใช้เทคโนโลยีผ่านการสร้างทางเลือกอื่น โดยบางคน “ชวนครอบครัวออกไปเที่ยวต่างจังหวัด เพื่อให้ครอบครัวได้มีเวลาอยู่ร่วมกันมากขึ้น” [ID3] หรือ “ชวนกันออกไปเที่ยวใช้เวลาด้วยกัน ไปหาอะไรทานข้างนอก หาของที่สามารถนำไปประดิษฐ์ด้วยกันได้” [ID11] ที่น่าสนใจคือบางครอบครัวพยายามใช้เทคโนโลยีในรูปแบบที่สร้างการมีส่วนร่วม เช่น “หาหนังดูด้วยกันแล้วคุยกันเกี่ยวกับหนังเรื่องนั้น” [ID25] แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีไม่จำเป็นต้องเป็นอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว หากสามารถปรับการใช้งานให้เป็นกิจกรรมร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม บางครอบครัวพบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง เป็นทางออกที่เป็นไปได้มากกว่าการพยายามเปลี่ยนแปลงผู้อื่น นักศึกษาบางคนตัดสินใจ “ไม่เล่น social media และหากิจกรรมอื่นทำเวลาว่าง ๆ” [ID1] หรือ “ลดเวลาในการใช้มือถือหรือ social media ลง เช่น เวลาที่มารวมตัวกันเพื่อรับประทานอาหารก็จะพยายามไม่ใช้มือถือ” [ID34] บางคนปรับพฤติกรรมในการโพสต์โดย “คิดกรองข้อความก่อนโพสต์” [ID12] หรือ “ซ่อนการมองเห็นของบัญชีคนในครอบครัวหรือญาติ ๆ” [ID35] เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง กลวิธีนี้สะท้อนให้เห็นถึงวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เยาวชนเรียนรู้ที่จะจัดการกับความขัดแย้งผ่านการปรับตัว

บางครอบครัวเลือกใช้กลวิธีการตั้งกฎและข้อตกลงร่วมกัน สร้างความชัดเจน และลดความขัดแย้ง นักศึกษาระบุว่าครอบครัวตนเอง “ทำข้อตกลงกันว่า ถ้านั่งกินข้าวพร้อมกัน ห้ามนำมือถือขึ้นมาเล่นควรใช้เวลาด้วยกันบ้าง” [ID19] บางคนใช้วิธี “คุยกับพ่อตรง ๆ ว่าถ้าจะลงรูปเราก็ก่อน” [ID23] เพื่อตกลงเรื่องความเป็นส่วนตัว หรือ “ไลน์บอกเขาในกลุ่มไลน์ครอบครัว ว่าตอนนี้อยู่ไหน ทำอะไรอยู่” [ID29] เพื่อลดความกังวลของผู้ปกครอง ข้อตกลงเหล่านี้ไม่ได้เป็นกฎเกณฑ์ตายตัว แต่เป็นการเจรจาต่อรองระหว่างความเป็นส่วนตัวกับความรับผิดชอบต่อครอบครัว

3. บทบาทของเยาวชนที่มีต่อสมาชิกในครอบครัวด้านเทคโนโลยีดิจิทัล

จากผลการวิเคราะห์กลวิธีที่เยาวชนใช้ในการจัดการปัญหาดิจิทัลในครอบครัว พบว่า เยาวชนไม่ได้เป็นเพียงผู้ใช้เทคโนโลยี แต่เป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้ดูแลด้านดิจิทัลให้กับครอบครัว บทบาทเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพลวัตอำนาจและความรู้ภายในครอบครัว โดยมีบทบาทหลัก 4 ประเภท ดังนี้

3.1 บทบาทผู้สอนและให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี เป็นบทบาทที่พบมากที่สุด และมีความซับซ้อนในหลายระดับ นักศึกษาได้สอนการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี การใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ดังเช่นที่นักศึกษาระบุว่าตนเองมีหน้าที่ “สอนพ่อแม่เล่นไอจี ดูยูทูป”

[ID37] หรือ “สอนการใช้โทรศัพท์ให้กับคนในครอบครัว” [ID17] ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัล บางคนทำหน้าที่ “สมัคร Line Facebook ให้กับคนในบ้าน รวมถึงสอนวิธีการใช้ อีกทั้งหากเกิดปัญหาขัดข้องก็จะเป็นคนแก้ไขให้” [ID35] สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของเยาวชนที่ครอบคลุมตั้งแต่การเริ่มต้นใช้งานไปจนถึงการติดตามเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งไม่เพียงแก้ปัญหาเทคนิคเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่ตัวกลางอธิบายเนื้อหาออนไลน์ ให้ผู้ใหญ่เข้าใจคำศัพท์วัยรุ่นหรือคอนเทนต์ที่ซับซ้อนดังที่นักศึกษาระบุว่า “เป็นตัวช่วยอธิบายเวลาในสื่อออนไลน์มีคำศัพท์วัยรุ่นหรือคอนเทนต์ที่คุณพ่อคุณแม่ไม่เข้าใจ” [ID36] สิ่งนี้ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความรับผิดชอบที่เยาวชนรู้สึกว่าจะต้องเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างผู้ปกครองกับโลกออนไลน์

3.2 บทบาทการเป็นผู้คัดกรองข้อมูลและเฝ้าระวังความปลอดภัยให้ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นการยกระดับจากการสอนการใช้งานไปสู่การปกป้องครอบครัวจากภัยออนไลน์ นักศึกษาคนหนึ่งอธิบายถึงบทบาทการเป็นผู้คัดกรองและปกป้องครอบครัวจากภัยออนไลน์ไว้อย่างครอบคลุมว่า

“ปกติจะช่วยหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ทำความเข้าใจภัยอันตรายต่าง ๆ ที่แฝงมากับสื่ออินเทอร์เน็ต บอกข้อมูลอธิบายเกี่ยวกับสื่อดิจิทัลเหล่านี้ให้พ่อแม่รู้เท่าทันและปรับตัวเองเพื่อช่วยให้ดิจิทัลไปในทิศทางที่ถูกต้อง...เนื่องจากพ่อแม่ของเราไม่อาจติดตามการใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างเข้าใจหรือรู้ทันเหตุการณ์ทางดิจิทัล” [ID28]

3.3 บทบาทการเป็นผู้แทนในการทำธุรกรรมดิจิทัล เนื่องจากการที่ผู้ปกครองขาดความมั่นใจในการใช้งานดิจิทัล เยาวชนจึงต้องรับบทบาทเป็นผู้ทำธุรกรรมแทน นักศึกษาบางคนระบุว่าทำหน้าที่ “โอนเงินออนไลน์แทนพ่อแม่” [ID6] หรือ “เป็นคนโอนเงินออกตั้งค่างาน้ำค่าไฟ ของใช้ต่าง ๆ ให้คนในบ้าน เพราะพ่อแม่ไม่สะดวกใช้ Mobile Banking” [ID18] รวมถึงกรณีการสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ “เวลาที่แม่จะกดสั่งของออนไลน์ก็ชอบเรียกหนูไปสั่งให้ เพราะบางทีพ่อเราสั่งซื้อกับต่างที่ ที่ไม่ใช่ Platform เดิมที่เคยใช้ ท่านก็จะทำไม่เป็นและไม่กล้าที่จะกดสั่ง” [ID19] บทบาทนี้แม้จะช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและอำนวยความสะดวกให้ครอบครัว แต่อาจสะท้อนให้เห็นความไม่สมดุลของทักษะดิจิทัลที่ผู้ปกครองพึงพาลูกจนไม่พัฒนาทักษะของตนเอง

3.4 บทบาทผู้เชื่อมโยงและแบ่งปันข้อมูล นักศึกษาส่วนใหญ่ทำหน้าที่แจ้งข้อมูลต่าง ๆ ดังเช่นที่ระบุว่า “เวลามีข่าวคนละครั้งก็จะบอกพ่อแม่ว่าเตรียมตัวลงทะเลเบียนนะ ... และก็ช่วงนี้น้องอยู่ ม.ปลายก็จะช่วยน้องดูค่ายและงาน Open house ของแต่ละมหาวิทยาลัยให้น้อง” [ID8] บทบาทนี้แตกต่างจากการคัดกรองข้อมูล ตรงที่ไม่ได้เน้นการปกป้องจากข้อมูลที่เป็นอันตราย แต่เป็นการเชิงรุกในการนำเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์มาแบ่งปันและสร้างการมีส่วนร่วมในครอบครัว

อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยทั้ง 3 ประเด็นร่วมกัน พบว่าปัญหาดิจิทัลในครอบครัวกลวิธีที่เยาวชนใช้ในการจัดการ และบทบาทที่เกิดขึ้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ลักษณะของปัญหาที่เยาวชนเผชิญมีส่วนกำหนดแนวทางการจัดการและนำไปสู่การก่อตัวของบทบาทเฉพาะด้าน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความเชื่อมโยงระหว่างปัญหา กลวิธี และบทบาทของเยาวชน (N=40)

ปัญหาที่พบ	กลวิธีที่ใช้ในการจัดการ	บทบาทเยาวชน
ช่องว่างทักษะดิจิทัลระหว่างรุ่น - ทักษะดิจิทัลผู้ปกครองและลูกไม่เท่ากัน - เข้าใจผิดเกี่ยวกับการใช้งานของลูก - ผู้ปกครองขาดความมั่นใจในการใช้งานดิจิทัล - ไม่กล้าทำธุรกรรม สั่งซื้อสินค้าออนไลน์	การสร้างความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ - สอนทักษะพื้นฐานด้านดิจิทัล - อธิบายวิธีใช้อุปกรณ์ และความปลอดภัย - อธิบายเหตุผลการใช้เทคโนโลยี	ผู้สอนให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี และเป็นผู้แทนในการทำธุรกรรมดิจิทัล - สอนการใช้อุปกรณ์ อุปกรณ์ - อธิบายเนื้อหาออนไลน์ และแก้ปัญหาเทคนิค - ทำธุรกรรมการเงินแทน สั่งซื้อสินค้าแทนผู้ปกครอง
การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ได้ตรวจสอบภัยออนไลน์และการถูกหลอกหลวง - แชร์ข่าวปลอม ถูกหลอกผ่านลิงก์/คอลเซ็นเตอร์	การสร้างความเข้าใจและถ่ายทอดความรู้ - ส่งข่าวที่น่าเชื่อถือให้ - เตือนไม่ให้เชื่อข่าวที่ส่งต่อ - ติดตั้งแอปฯ ป้องกัน	ผู้คัดกรองข้อมูลและเฝ้าระวังความปลอดภัย - ตรวจสอบข้อมูล คัดกรองข่าวแจ้งเตือนภัยออนไลน์ ดูแลเพจครอบครัว
การขาดการสื่อสาร ความห่างเหินและความขัดแย้งเรื่องความเป็นส่วนตัว - ต่างคนต่างใช้เทคโนโลยี - ถูกควบคุมหรือติดตาม	การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและข้อตกลงร่วมกัน - สร้างกิจกรรมร่วมกัน - ลดเวลาใช้มือถือ สร้างข้อตกลงไม่ใช้มือถือในบ้าน - คัดกรองเนื้อหาหาก่อนโพสต์	ผู้เชื่อมโยงและแบ่งปันข้อมูลประโยชน์ - แจ้งข่าวสาร อัปเดตข้อมูลที่เป็นประโยชน์ - แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มครอบครัว

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย

ผลการศึกษานี้เป็นภาพสะท้อนความซับซ้อนของปัญหาดิจิทัลในครอบครัวไทย ประการแรก ประเด็นเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์และอำนาจระหว่างรุ่น (Generation Gap) ที่สะท้อนความไม่สมดุลของความรู้ ทักษะ และอำนาจในการตัดสินใจระหว่างผู้ปกครองกับผู้ได้การปกครองที่เป็นเยาวชนอย่างนักศึกษา จากข้อมูลที่ชัดเจนว่า ความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของนักศึกษาสูงกว่าผู้ปกครอง ในทางตรงกันข้ามผู้ปกครองยังขาดความมั่นใจและทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้เกิดทั้งการพึ่งพาและความตึงเครียดระหว่างรุ่น เช่นเดียวกับงานศึกษาของ Siwaphomchai (2020) และ Siwaphomchai (2021) แม้เยาวชนจะสามารถให้ความช่วยเหลือและมีอำนาจความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล แต่ผู้ปกครองยังคงครองอำนาจของความเป็นผู้ใหญ่ และยังคงเชื่อว่าชุดความรู้จากความเป็นผู้ใหญ่เป็นความจริงแท้ ความไม่สอดคล้องกันของอำนาจสองรูปแบบนี้นำไปสู่ความขัดแย้ง

การไม่เชื่อใจ และการสื่อสารที่คลาดเคลื่อน ส่งผลให้เกิดความพยายามควบคุมพฤติกรรม การใช้สื่อออนไลน์ และตั้งคำถามต่อชุดความรู้ของเยาวชน

ข้อค้นพบนี้ยังสอดคล้องกับงานของณัฐพงศ์ แยมเจริญ และคณะ (2566) ที่พบว่า ครอบครัวไทยในยุคดิจิทัลมีลักษณะเป็นครอบครัวเชื่อมต่อ (Connected Family) แต่ช่องว่างระหว่างวัยและการรู้เท่าทันสื่อที่ต่างกันทำให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่ร่วมกันบนโซเชียลมีเดียของคนในครอบครัว ส่วนในงานของภัทรพรรณ ทำดี (2564) ที่ระบุว่า ชาวดิจิทัลไทยต้องรับภาระเป็นผู้สอนและตามแก้ปัญหาเทคโนโลยีให้ผู้ใหญ่ในบ้าน แต่กลับพบว่าการสอนหลายครั้งก็ไม่เกิดผลเนื่องจากข้อจำกัดในการเรียนรู้ของคนแต่ละรุ่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวปรากฏเช่นเดียวกันในข้อมูลของการศึกษานี้ เช่นกรณีที่เยาวชนพยายามบอกผู้ปกครองว่าชาวที่แชร์เป็นชาวปลอม แต่กลับถูกปฏิเสธด้วยเหตุผลว่า “เรายังเด็กจะรู้ดีกว่าชาวในนี้ได้ไง” ซึ่งสะท้อนภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของเยาวชนที่มีความรู้ด้านดิจิทัลแต่ไม่ได้รับการยอมรับภายใต้โครงสร้างอำนาจในครอบครัวไทย

ประการที่สอง การควบคุมดังกล่าวกลับไม่มีอำนาจอย่างเข้มข้นมากนัก เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลนี้ยังเป็นพื้นที่ของการเจรจาต่อรองบทบาทของเยาวชนในบ้านได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมย้อนกลับไปยังผู้ปกครอง (ภัทรพรรณ ทำดี, 2564; Correa, 2014; Perez et al., 2019; Tang et al., 2024) เพราะเยาวชนยังคงใช้ความรู้และทักษะดิจิทัลในการต่อรอง ปรับเปลี่ยน และสร้างความหมายใหม่ของตนเองผ่านบทบาทในชีวิตประจำวัน เช่น การอธิบายเหตุผลของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียน การกำหนดข้อตกลงเรื่องการใช้มือถือในมื้ออาหาร การขอสิทธิในความเป็นส่วนตัวบนสื่อสังคมออนไลน์ หรือการรายงานความเคลื่อนไหวเพื่อคลายความกังวลของผู้ปกครอง เป็นต้น กลวิธีเหล่านี้ไม่ใช่การแสดงออกในการต่อต้านหรือขัดขืนอย่างรุนแรง แต่ใช้พื้นที่ดังกล่าวในการแสดงบทบาทความรับผิดชอบในฐานะการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว และพยายามที่จะรักษาตัวตนของการเป็นเยาวชนที่มีทักษะความรู้ด้านดิจิทัล การเจรจาต่อรองดังกล่าวสะท้อนความพยายามของเยาวชนในการรักษาทั้งความเป็นอิสระของตนเองและความสัมพันธ์กับครอบครัวไปพร้อมกัน (Humphry et al., 2025; Siwathomchai, 2021)

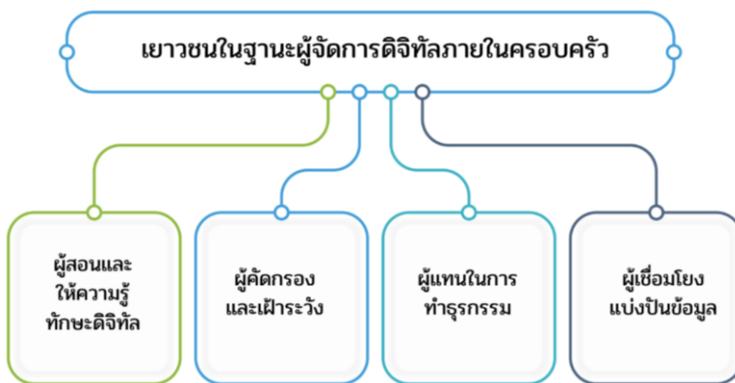
อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบการศึกษานี้ได้สะท้อนบริบทเฉพาะของครอบครัวไทยคือบางกรณีเยาวชนเลือกที่จะเสียบหรือยอมรับสถานการณ์เมื่อรู้สึกว่าได้แย้งไปไม่อาจชนะ กลวิธีดังกล่าวสะท้อนถึงแรงกดดันจากค่านิยมการเคารพผู้อาวุโสในสังคมไทยที่อาจจำกัดพื้นที่ในการแสดงออกของเยาวชน ซึ่งอาจแตกต่างจากบริบทตะวันตกที่เยาวชนมักมีพื้นที่ในการเจรจาต่อรองกับผู้ปกครองมากกว่า (Fox et al., 2025; Humphry et al., 2025)

ประการสุดท้ายผลการศึกษานี้แสดงถึงการที่เยาวชนเปลี่ยนบทบาทจากผู้หรือผู้ถ่ายทอดทักษะไปสู่การเป็นผู้กระทำการทางดิจิทัลร่วมในระบบครอบครัว กล่าวคือ

เยาวชนมีส่วนร่วมชัดเจนในการจัดการดิจิทัลของครอบครัว เช่น การตรวจสอบข้อมูล การทำธุรกรรมแทน การเตือนและเฝ้าระวังความเสี่ยง การเชื่อมต่อข่าวสาร การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจโลกออนไลน์ ซึ่งไม่เพียงเป็นการทำครั้งคราว แต่เป็นความรับผิดชอบในชีวิตประจำวันและแสดงการเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัว เยาวชนจึงอยู่ในฐานะผู้จัดการพื้นที่ดิจิทัลของครอบครัว มากกว่าจะเป็นเพียงผู้ใช้งานหรือผู้สอนเทคโนโลยีเท่านั้น ข้อค้นพบนี้สะท้อนภาพแนวความคิดการขัดเกลาทักษะสังคมแบบย้อนกลับ (Reverse Socialization) ซึ่งแสดงถึงปรากฏการณ์การสลับบทบาทในการเรียนรู้ทางสังคมเกิดขึ้นชัดเจนในครอบครัวไทย (ภัทรพรรณ ทำดี, 2564) และเยาวชนไทยทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกในการใช้สื่อดิจิทัลของผู้ปกครอง (Siwaphomchai, 2020)

จากผลการวิจัยทั้งสามประเด็น ผู้วิจัยเห็นว่าข้อค้นพบนี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นว่าครอบครัวไทยต้องการการพัฒนาทักษะดิจิทัลเท่านั้น แต่ต้องการการสร้างความเห็นอกเห็นใจทางดิจิทัล (Digital Empathy) ระหว่างรุ่นให้สามารถในการเข้าใจประสบการณ์ข้อจำกัด และมุมมองของคนต่างรุ่นที่มีต่อเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาอื่นที่พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ดิจิทัลร่วมกันระหว่างรุ่นสามารถสร้างพื้นที่แห่งความเข้าใจและการเรียนรู้แบบสองทิศทาง (ภัทรพรรณ ทำดี, 2564; Hébert et al., 2022)

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 บทบาทเยาวชนกับการจัดการปัญหาดิจิทัลในครอบครัว
ที่มา: ผู้วิจัย

จากผลการศึกษานี้พบว่า เยาวชนไทยในยุคดิจิทัลมีบทบาทที่ซับซ้อนและหลากหลายกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดทักษะดิจิทัลให้ผู้ปกครอง เยาวชนต้องสวมบทบาท 4

ประการคือ ผู้สอนและให้ความรู้ ผู้คัดกรองและเฝ้าระวัง ผู้แทนในการทำธุรกรรม และผู้เชื่อมโยงแบ่งปันข้อมูล ซึ่งบทบาททั้งสี่นี้มักเกิดขึ้นพร้อมกันและซ้อนทับกัน ไม่ใช่เกิดขึ้นแบบแยกส่วน (ดังภาพที่ 1) ผลการวิจัยนี้จึงสะท้อนแนวคิด “เยาวชนในฐานะผู้จัดการดิจิทัลภายในครอบครัว” ที่ขยายความเข้าใจจากเดิมที่มองเยาวชนเป็นเพียงผู้รับการขัดเกลาทางสังคมหรือผู้ถ่ายทอดทักษะเท่านั้น ไปสู่การมองว่าเยาวชนเป็นผู้กระทำการที่มีหลายบทบาทในการจัดการพลวัตของครอบครัวในยุคดิจิทัล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐควรส่งเสริมและพัฒนานโยบายด้านการรู้เท่าทันดิจิทัลในระดับครอบครัว (Family-Based Digital Literacy) ลดช่องว่างทักษะดิจิทัลระหว่างรุ่น สนับสนุนการเรียนรู้ทางดิจิทัลร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรมีการพัฒนากิจกรรมหรือหลักสูตรเสริมที่เปิดพื้นที่ให้เยาวชนและผู้ปกครองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีร่วมกัน ลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรพัฒนาการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างรุ่นจากครอบครัวเยาวชนในหลากหลายกลุ่ม การเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวในเขตเมืองและชนบท หรือครอบครัวที่มีระดับเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของเยาวชนในฐานะผู้จัดการดิจิทัลภายในครอบครัวให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ฐานิดา บุญวรรณ และคณะ. (2565). ข้อถกเถียงเรื่องความยั่งยืนทางดิจิทัล: มิติครอบครัวและความสัมพันธ์ เกษตรกรรม การท่องเที่ยว และการอพยพย้ายถิ่น. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 18(2), 39–72.
- ณัฐพงศ์ แยมเจริญ และคณะ. (2566). การใช้พื้นที่บนโซเชียลมีเดียของผู้ปกครองและเยาวชนไทยในครอบครัวไทยยุคดิจิทัล. *วารสารนิเทศสยามปริทัศน์*, 22(2), 100–112.
- ภัทรพรรณ ท่าดี. (2564). ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อประชากรต่างรุ่นในครอบครัวจากมุมมองของประชากรชาวดิจิทัลไทย. *วารสารประชากรศาสตร์*, 37(2), 1–20.

- Alam, M. S. et al. (2025). Reflective Narratives as Qualitative Data: A Fundamental Understanding. *Integrated Journal for Research in Arts and Humanities*, 5(4), 57–63.
- Anisti, A. et al. (2023). Family Communication Patterns in the Era Digital Technology. *ARRUS Journal of Social Sciences and Humanities*, 3(6), 750–756.
- Correa, T. (2014). Bottom-Up Technology Transmission within Families: Exploring How Youths Influence Their Parents' Digital Media Use with Dyadic Data. *Journal of Communication*, 64(1), 103–124.
- Fox, C. et al. (2025). *Parenting in a digital era: A narrative review* (Research Series No. 218). Dublin: Economic and Social Research Institute.
- Hébert, C. et al. (2022). #Digital parents: Intergenerational learning through a digital literacy workshop. *Journal of Research on Technology in Education*, 54(1), 34–91.
- Humphry, J. et al. (2025). *Social Digital Dilemmas: Young People's and Parents' Negotiation of Emerging Online Safety Issues*. Retrieved February 9, 2026, from <https://shorturl.asia/WCEwX>
- Perez, M. E. et al. (2019). Inverse Socialization with Technology: Understanding Intergenerational Family Dynamics. *Journal of Consumer Marketing*, 36(6), 818–826.
- Siwapathomchai, S. (2020). *Children's Use of New Media and Parental Mediation in the Thai Family Context: Negotiation, Agency and Autonomy* (Doctoral Thesis). Loughborough: Loughborough University.
- _____. (2021). Thai Children's New Media Use at Home: Intra-Family Communication and Reverse Socialisation. *Journal of Language and Culture*, 40(2), 166–196.
- Tang, Z. et al. (2024). Exploring the Process of Technology Socialization (TS) in the Family: ICT Adoption for Middle-aged Parents with the Influence of Adult Children. *Information Systems Frontiers*, 26(5), 1873–1892.